

Omsorgs- & Tillsynsstaten på väg mot **UTBRÄNDHET**

JAN GILLBERG

Den Svenska Velfärdsstaten byggdes upp på ruinerna efter Andra Världskriget. I kraft av en intakt produktionsapparat kunde Sverige exportera sig till ett välstånd, som gjorde det möjligt att utveckla den Velfärdsstat, som kom att bli signum för Den Svenska Modellen.

Allteftersom staterna i det sönderslagna Europa lyckades resa sig ur ruinerna, var det denna modell, som kom att bli mönsterbildande med **Marshallhjälpen** som oljan i det maskineri, som möjliggjorde förvandlingen av det krigshärjade Europa.

Ett avgörande vägval

Till detta kommer ett för utvecklingen viktigt för att inte säga avgörande vägval: Valet mellan planhushållning och marknadshushållning. Hur detta val skulle utfalla var inte givet.

Planhushållningstänkandet med **Ernst Wigforss** (1881-1977) som den ledande företrädaren hade både i debatten och de allmänna valen betydande framgångar men mötte samtidigt ett motstånd, som var tillräckligt starkt för att begränsa dess omvandling i praktisk politik.

Det politiska motståndet leddes av folkpartiledaren **Bertil Ohlin** (1899-1979) och just denna tidskrift tillkom vid en tidpunkt – i direkt anslutning till Andra Världskrigets slut – då vägvalet stod

inför ett av sina avgöranden. Tidskriftens första nummer utkom i juni 1945 med en programartikel av just Bertil Ohlin: *”Propaganda för ett fritt näringsliv”*. DSM utlästes då och fram till nummer 5/2000 **Den Svenska Marknaden**. Från och med 5/2000 utläses DSM **Debatt Sanningssökande Mediakritik**.

Från Velfärdsstat till Omsorgs- & Tillsynsstat

Med tiden har Den Svenska Velfärdsstaten utvecklats till en Omsorgs- och Tillsynsstat, som försatt den enskilda människan i ett allt större beroendeförhållande till det offentliga. Vi har således fått en utveckling av det slag, som Fredrik Reinfeldt varnade för i den pamflett - *”Det sovande folket”* (1993) - han skrev då han ännu var ung och oförstörd:

”Tilltron till politikens möjligheter att skapa resurser och garantera välfärden har gått så långt att vi slagit sönder delar av det civila samhället.

Offren för Velfärdsstatens falska locktoner är Det sovande folket.

Velfärdsstaten har misslyckats, människorna har passiverats.”

Det Reinfeldt skrev i unga år är något han

numera ogärna vill bli påmind om. I dag deltar han med samma iver som de andra partiledarna i det auktionerande, där den som ställer flest miljarder i utsikt för att lösa än det ena än det andra samhällsproblemet vinner. Ett auktionerande genom vilket deltagarna – de olika partiernas företrädare – försöker vinna de röster de behöver för att erövra olika politiska uppdrag med tillkommande arvodering och andra förmåner.

Krisen är en samhälls- och systemkris!

Bortsett från effekterna av svängningarna i den ekonomiska konjunkturen och några allvarliga av politiskt schabbel framkallade kriser av vilka 1992 års finans- och valutakris var den allvarligaste kunde den allmänna välfärdsutvecklingen vad gäller Sverige fortskrida hyggligt störningsfritt fram till den *samhälls- och systemkris* som nu allt tydligare växer fram och som det inte finns några tecken på att landet under överskådlig tid skall mäktas att ta sig ur. En kris som medierna dagligen påminner om genom att larma om allt elände och alla tillkortakommanden, som förekommer inom just de områden som länge gällt som Velfärdsstatens paradgrenar: vård, skola, omsorg. Hur många miljarder som rinner iväg för att hålla igång detta röstköpande borde vara en intressant fråga för **Riksre-**

På
www.dsm.nu
kan du
beställa
äldre nummer
av DSM

visionsverket att titta närmare på.

En första förutsättning för att landet skall kunna ta sig ur denna kris är, att de något tjugotal personer – fler är de inte – som formar den opinion (1), som skapar det opinionsklimat som i sin tur skapar det besluts klimat i vilket de avgörande politiska besluten fattas, kommer till insikt om att den kris Sverige befinner sig i *inte* i förstone är – som det ständigt görs gällande (2) – en *ekonomisk* kris utan just en *samhälls- och systemkris*, som griper omkring sig på ett sätt som påminner om en cancersjukdom.

Avsaknad sjukdomsinsikt

Som i all kris- och sjukdomsbekämpning gäller det att på ett så tidigt stadium som möjligt komma fram till en sjukdomsinsikt, som öppnar för en verklighetsanpassad terapi. Detta är något som **Patienten Sverige** (3) sedan länge försuttit.

Och inte bara det. De något tjugotal, som skaffat sig positioner inom media och politik, från vilka de sedan decennier kunnat utöva ett inflytande över opinionsbildning och besluts klimat, har med åren lyckats utveckla – som **Roland Huntford** uttryckt det (4) – en ny slags totalitarism. En totalitarism som stänger ute en i ordets genuina mening fri, öppen och kritiskt granskande debatt. En debatt ägnad att dra fram i ljuset vad som är de grundläggande orsakerna till den kris, som griper omkring sig i den Svenska Omsorgs- och Tillsynsstat, som nu uppnått ett stadium av alltmer uppenbar **UTBRÄNDHET**.

Problemen har blivit för många och för stora. Man räcker helt enkelt inte till. Det gäller snart sagt alla områden, där stat och kommun påtagit sig ansvaret. Och vad

som går att skjuta på framtiden, skjuts på framtiden med en alltmer eftersatt infrastruktur och ett avskaffande av försvaret som de mest påtagliga uttrycken.

Offentliga sektorn behöver en reduktion m/Karl XI

Den offentliga sektorn behöver ”*devalue-ras*”. Ett slags reduktion m/Karl XI. Finna en väg ut ur det offentligas ”*engagemangskris*”. En renässans för ett livskraftigt civilt samhälle med familjen som både problemlösare och ansvarstagare. Detta är ett förslag jag vad gäller sina huvuddrag presenterade, då jag för nu rätt många år sedan kandiderade till Riksdagen och var 130 röster från mandat:

Lyft ut vad som brukar kallas ”*det gemensamma socialförsäkringssystemet*” ur den offentliga ekonomin och ersätt detta med individuellt uppbyggda och individuellt förvaltade ”*källsparkonton*”. Man kan tänka sig många variationer vad gäller regelverket för sådana konton och deras utnyttjande. Själva grundidén är att viss del av lön eller annan inkomst avsätts till det individuellt förvaltade ”*källsparkontot*” för att finansiera inkomstbortfall vid sjukdom eller annan tvingande omständighet. Källskattemedel skall också kunna disponeras enligt bestämda regler för utbildning, i samband med bosättning och vid anskaffning av bostad. På inestående medel utgår en av staten utbetalad ränta, vars nivå bestäms av gällande statsobligationsränta. Vad som ackumulerats fram till att individen bestämmer sig för att gå i pension utgör den egna pensionsfonden, från vilken pensionsutbetalningar sker. Systemet kompletteras med en statlig grundtrygghetsförsäkring, som utfaller i situationer av extraordinär natur – exempelvis vid olycka som leder till handikapp – och för att trygga försörjning upp till gällande ministandardnivå.

Systemet innebär en form av självförvaltning av den egna välfärden, där det ligger i individens intresse att ta ansvar för sitt liv – exempelvis genom att hålla sig frisk, att inte hemfalla åt alkoholism eller på annat sätt undergräva sin hälsa, att ta vara på sina möjligheter till förkovran och personlig utveckling etc så att största möjliga utrymme ges för uppbyggnad av ett pensionskapital att tillgå den dag individen bestämmer sig för att gå i pension.

Med detta system ges individen möjlighet till individuell målplanering med individuellt valda prioriteringar. Att på detta sätt mobilisera de resurser, som ligger i att individen engageras för att på bästa sätt ta vara på och ekonomiskt förvalta sitt liv, är ägnat att generera enorma samhällsekonomiska vinster, vilket i sin tur innebär möjligheter för det offentliga att få erforderliga resurser för att klara av vad som borde gälla som varje modernt och civiliserat samhälles primära uppgifter: att sörja för lag och ordning, inre och yttre säkerhet men också för underhåll och utveckling av gemensamt utnyttjad infrastruktur och offentlig miljö.

Jag var förmodligen ensam om att tänka i termer som detta, när jag vid valet 1964 presenterade min idé om – som det från början kallades – ”*premierat källsparkonto*”. För varje fyra insatta ”*egna*” skattekonton tillförde staten en krona. I andra länder – bland annat New Zeeland – har idéer som denna förts fram och även kommit i tillämpning. Det har då ofta kallats ”*välfärdskonton*”.

Man kan tänka sig olika varianter på system för att på ett sätt som detta möjliggöra en avlastning av den offentliga sektorns socialförsäkringskostnader i kombination med ett ökat individuellt ansvar för den egna välfärden ägnat att främja en bättre allmän hushållning av ”*välfärdskonsumtionen*”.

Förutsägbara demografiska förändringar men också och inte minst direkta och indirekta kostnader för den närmast okontrollerade invandringen gör det nödvändigt att tänka nytt och djärvt, när det gäller den sociala välfärdens organisation och finansiering.

(1) En gång om året inbjuder DSM 300 journalister att rösta om vilka som kan anses gälla som Sveriges 100 Viktigaste Opinionsbildare. Denna lista ger en god bild av vilka som formar den opinionsbildning, som sedan har avgörande betydelse för det rådande besluts klimat.

(2) Vanligen som en kris, som oförskyllt drabbat Sverige utifrån.

(3) **Jan Gillberg** utkom 1977 – då VD i **Sveriges Marknadsförbund** – med en bok med just titeln ”*Patienten Sverige*”. I boken återges under vinjetten OREDIGERAD INTERVJU ett 28 sidor långt samtal med dåvarande finansministern **Gunnar Sträng**.

(4) Sverigekorrespondenten för den brittiska tidningen **The Observer Roland Huntford** utkom 1971 med boken ”*The New Totalitarians*”. Den utkom sedan i svensk översättning. Då med titeln ”*Det blinda Sverige*”. Det är mycket svårt, närmast omöjligt att få tag i boken. Det gäller både det engelska originalet och den svenska översättningen. Finns knappast på något bibliotek.